

Georg Kühlewind

Gyógyító világosság

Az evangéliumi gyógyítások

V. A gyógyítások antropológiai nézőpontból

1. Bevezetés

Az újszövetségi gyógyítások „megértéséhez” – vagyis belső folyamataik meditatív követéséhez (csak meditációban lehet őket valóban megérteni) – a steineri embertant sokkal differenciáltabban kell leírni és megismerni, mint ahogyan az Steiner olvasótáborában népszerűvé vált. A leegyszerűsített „fizikai test, éter-, illetve élettest, asztráلتest és én” séma főként azáltal jött létre, hogy Steiner ezeket a kifejezéseket különböző kontextusokban igen eltérő értelemben használja. Az asztrális ember és az asztráلتest közötti finom megkülönböztetést ugyan már korai, *Anthroposophie – ein Fragment* (Antropológia – töredék; GA 45) című művében megteszi, mégis gyakran használja a „test” kifejezést a „testekből” felszabadult vagy formákba sohasem kötött erőkre is.

Mind a „testekre” vonatkozóan, mind egyéb vonatkozásokban gyakran használ térbeli képeket és olyan kifejezéseket, amelyek térbeli viszonyokra utalnak. Másrészt több fontos helyen – például a *Die Schwelle der geistigen Welt* (A szellemi világok küszöbén) című könyv utószavában 1918-ban (lásd 1. függelék = F1) – arra figyelmeztet, hogy ha közeledni akarunk a szellemi világhoz, akkor az érzéki világ képzeiteitől eltérő, merőben új képzetek alkotására kell felkészülnünk.

Harmadsorban említést kell tenni az ember kettős mivoltáról. *A szellemi világok küszöbén* és a még korábbi szövegekből származó előadások (*Grundelemente der Esoterik* [Az ezoterika alapelemei]; lásd F2) egyaránt azt mutatják, hogy Steiner kezdettől fogva azt vallotta: az ember valamennyi lénytagja kettős; az ember szellemi lény, földi, szellemi képességeinek forrása a földi élet során is – képletesen szólva – a szellemi világban marad. A Földön az egész embernek csupán egy „metszete” válik tapasztalhatóvá, ami tulajdonképpen a „felső” ember tükörképe (lásd F3). A felső ember továbbra is a szellemi világban él.

A negyedik nehézséget az okozza, hogy Steiner különböző helyeken más és más módon fejezi ki magát az „éteriség” és az „asztralitás” viszonyáról. Minden éles elválasztás félreértésekhez vezethet. Már *Theosophie* (Teozófia) című könyvben ez áll: „Azt is mondhatjuk, hogy az élettest egy része finomabb a többinél, és ez a finomabb rész egységet alkot az érzeti lélekkel, míg az élettest durvább része a fizikai testtel alkot egyfajta egységet” (GA 9, *Az ember lénye* című IV. fejezet; lásd F4).

A látszólagos ellentmondások általában könnyen feloldhatók, ha figyelembe vesszük, hogy Steiner nem használt következetesen egységes terminológiát: azzal számolt, hogy hallgatói vagy olvasói megértik az adott kontextusból, és nem ragaszkodnak szigorúan definiált kifejezésekhez.

2. A felső ember és a szabad erők

Mottónk ez lehetne: „Nevezzük a szellemi világot felső, az érzéki világot pedig alsó világnak” (*A szellemi világok küszöbén*, IV. fejezet). Ez közel áll János kifejezőmódjához a „felülről jövő” és az „alsó” emberről (lásd a 2. fejezet első részét). Az ember felső és alsó hármasságból áll. A születés után mindkettő létezik. Az alsó ember feladata vagy törekvése, hogy fokozatosan tudatosra tegye, tudatosan átélje a felső hármasságot, amely kezdetben tudatfölötti adottság. Steiner a felső emberre vonatkozóan is szinte mindig a „test” (pl. asztráلتest) kifejezést használja, noha kizárólag szabad, vagyis formákba nem kötött erőkről lehet szó. A képességek embere – ez a felső ember – nem lehet „megformált”, nem állhat „testekből”. A hétköznapi

tudatban sohasem tapasztaljuk meg a képességeinket, mindig csak ezek produktumait. Így például tapasztaljuk ugyan a gondolatainkat, de nem tapasztaljuk a gondolkodás folyamatát, amelyről semmit sem tudunk (lásd F5).

A fogantatásban a felső ember összekapcsolódik az alsóval, és születéskor ez a kapcsolat még erősebbé válik. A felső ember szabad akarat-, érzés- és életerőkből áll, amelyek hozzásegítik az ember szellemi lényének magját az alsó emberhez való közeledéshez. Az alsó ember – legalábbis a születésig – olyan „testekből” áll, amelyek ugyanazokból az erőkből formálódnak, amelyek a felső emberben forma nélkül állnak rendelkezésre. Minden, ami nem öröklött, a felső embernek köszönhető. Mind a testhez kapcsolódó kommunikatív képességek (tekintetváltás, mosolygás, felegyenesedés, felegyenesedve járás, beszéd), mind a nem testi, specifikusan emberi képességek, mint a megismerő (utánzó) akarat, megismerő érzés, gondolkodás, észlelés, az összes kreatív képesség a felső embernek köszönhető – annak ellenére, hogy mindezek a nem öröklött képességek csak egészséges emberi környezetben bontakozhatnak ki. Az úgynevezett „farkasgyerekekben” (vadon felnőtt gyerekekben) például nem fejlődnek ki.

Közvetlenül a születés után kezdetét veszi egy folyamat, amelynek során erők szabadulnak fel az alsó emberből, megformált „testeiből”. Az élettetből szabad gondolkodási és képzetalkotási erők keletkeznek, a lélektetből szabad (megismerő) érzéserők, a fizikai testből pedig szabad akarat erők. A Steiner által leírt hét éves periódusok vagy ritmusok ennek a halálig tartó folyamatnak a mérőföldkövei: a halálban a testekben lekötött összes erő felszabadul. Hogy a specifikusan emberi képességekben a felső ember hatja át az alsót, az abból is látszik, hogy képességeink tudatfölöttiek maradnak, akárcsak a nekik megfelelő testi mozgások: nem tudjuk, hogy beszédszerveink beszéd közben hogyan működnek. Természetesen azt sem tudjuk, hogy az izmaink hogyan működnek teniszezés közben, de azt tudjuk, hogy mit csinál a kar, vagy mit kellene csinálnia. A beszéd során nem tudunk a beszédszervek mozgásáról, és nem is kell tudnunk róla. A testiség kommunikatív használatakor, például egy-egy arckifejezés vagy a testbeszéd esetében, hallgat az önmozgás-érzék.

A felső szabad erők és az alulról szabaddá váló erők teszik az embert nevelhetővé, ezek teszik képessé arra, hogy – a természeti világtól eltérően – nevelje önmagát, fejlődjön, megváltozzon (lásd F6).

A felülről és alulról származó szabad erők teszik lehetővé, hogy a felső és az alsó ember összenőjön. Az alulról szabaddá váló erők először a felső szellemi lény rendelkezésére állnak. Ezért történik minden kommunikatív tevékenység egyfajta szellemi spontaneitásban, amit szelíd akaratnak is nevezhetünk. Az alsó emberből szabaddá váló erők teszik lehetővé a test kommunikatív használatát. A nem kommunikatív mozgásokhoz ki kell alakulnia az önérzékelésnek (autopercepciónak), ami minden testre vonatkozó érzék (életérzék, önmozgás-érzék, egyensúlyérzék, tapintás- és hőérzet) helyes működésének alapja.

A szabad erők akkor maradnak szabadok, ha a szellemnek megfelelően – alkotási, megismerési, szeretet- és intelligenciaerőkként – használjuk őket. A nagyon ritka kiválasztottaktól eltekintve azonban valami más is történik a szabad erőkkel.

3. Az én-test kialakulása. A tükörkép

Az I.2. alfejezet fenomenológiai leírást ad az én-testről (lásd a 2. lábjegyzetet), vagyis az alsó emberről. Az én-test szintén tudati képződmény, nem azonos egyszerűen a testiséggel. A szellemi lény magja és az öröklött testiség közötti kapcsolat ugyan megjelenik már a fogantatáskor, de a testiség megragadása – ami képessé teszi a szellemi lényt a testiség mozgására, használatára, arra, hogy közvetlenül megmutatkozhasson benne – két jól

megkülönböztethető lépésben játszódik le a születés után. Az első az előző (V.2.) alfejezetben úgy jellemeztük, hogy létrejön a testiség kommunikatív használata. A kapcsolatot magát nevezhetjük figyelemnek, ha elég távan értelmezzük, vagyis úgy, hogy a figyelem akarat, érzés, gondolkodás, észlelés stb. formájában is megjelenhet. Figyelem nélkül nincs se tapasztalás, se aktivitás, se külső, se belső. A kisgyerek figyelme abban különbözik a felnőttétől, hogy a felnőttek – az úgynevezett „normális” emberek – dualisztikusan élik át a világot: itt vagyok én, ott van a világ. A kisgyerek ezzel szemben csak fokozatosan jut el ehhez a megkülönböztetéshez. Azt mondhatjuk, hogy először mindent azonosságban él át, nem dualisztikusan, és felmerül a kérdés, hogy nevezhetjük-e ezt egyáltalán tapasztalásnak. Mert a tapasztalás azt jelenti, hogy történik valami velem, bennem, és tudok is róla – ami teljes azonosság esetén legalábbis kérdéses. Az I.2. fejezetben említettük, hogy a figyelem áramában megkülönböztethetünk egy összetevőt, amely azonosságban van, és egyet, amely tanúskodik. A szellemtudomány ezt a két összetevőt asztralitásnak és (igazi) Énnak nevezi (lásd F7).

Az „asztrális” szakkifejezés eredetileg a csillagvilágig terjedő azonosság lehetőségét vagy képességét jelöli. A csillagvilág ebben a vonatkozásban nem a fizikailag látható csillagokat jelenti, hanem szellemi jelentéseiket, amelyeknek a látható csillagok a jelei.

Az elválasztó „köpeny” először a formamentes, azonosulásra képes asztralitásból jön létre. Belőle – egy részéből – keletkezik az első értelmetlen forma (lásd F8), amelyet nem sző át az Én. Az elválasztott asztralitás, amely érzi saját formáját, önmagával „azonosul”, énjelleget kap az én-test magjaként, mert tükörként szolgál az Én számára. Mivel az Én nem öntudatos, összetéveszti magát saját tükörképével (lásd F9).

Ezt úgy is kifejezhetjük, hogy a felülről jövő, önmagával azonosuló asztralitás ilyen módon nem kommunikatív (értelmetlen) formává válik.¹⁹ Karikatúrájává lesz az igazi Énnak (lásd I.6.), amely a formamentes figyelem öntapasztalásában ébred fel.²⁰ Egyszersmind az önzőség kiindulópontjává válik (lásd F10).

4. Az asztralitás és az éteriség

Az asztralitás és az éteriség a szellemi lény metamorfózisai, a szellemi lény és az alsó ember összekapcsolódásának szolgálatában. „Alulról nézve” az éteri és asztrális összetevőkön keresztül élővé és érzővé teszik a fizikai testet, és ezzel lehetővé teszik az összekapcsolódást. Megfigyelhető, hogy az érzékenység-test (lélektest vagy a szűkebb értelemben vett asztrálest) hogyan irányítja az organizmus életét az élettesten keresztül. Az érzékenység-test a vegetatív idegrendszeren keresztül nyilvánul meg az organizmusban. Ha a tudat felébredne az asztralításban – ha az embernek lenne asztrális tudata –, akkor észlelné az éteriséget. Másképpen megfogalmazva: az éteriség (az élettést, a szabaddá váló, majd szabadságukat el is veszítő életerők) tudatossága az asztralításban van. A szabad életerők a gondolkodás és a képzetalkotás képességének erői, nem gondolatok vagy képzetek, hanem képességek, és ezért tudatfölöttiek. A meditáció legalsó szintjét Steiner többször „a lélek gondolati erővel átjárt működésének” nevezi.²¹ Nem gondolatokkal dolgozunk – legfeljebb kiindulópontként –, hanem

¹⁹ Lásd G. Kühlewind: *Figyelem és odaadás*, 6–8. fejezet.

²⁰ Lásd G. Kühlewind: *A szelíd akarat*, 9. és 17. gyakorlat és megjegyzés a 80. oldalon.

²¹ R. Steiner: *Von der Initiation* (A beavatásról; GA 138, 1912. 08. 28); *Der Hüter der Schwelle* (A küszöb öre), VIII. kép, lásd *Vier Mysteriendramen* (Négy misztériumdrama; GA 14); *Kunst und Kunsterkenntnis* (Művészet és a művészet megismerése; GA 271, 1918. 05. 05). A szellemi tapasztalásról: „Éppen az érzés és az akarat kel életre úgy, hogy objektív, gondolati erővel átjárt mivoltában mutatkozik meg az emberi lélek előtt, azáltal, hogy az észlelésnek és a képzetalkotásnak az a része nyilatkozik meg, amely egyébként észrevétlen marad az érzésben és az akarásban, és amely így képessé válik arra, hogy belépjen a szellemi világba.”

a gondolkodás formamentes erejével. Az étertest élő, megformált életerőkből áll; ezek a formák felelősek azért, hogy az organizmus a formáknak megfelelően fejlődjön, és hogy életben maradjon.

Az éteriség és az asztralitás közötti viszonyt a *Die Schwelle der geistigen Welt* (A szellemi világ köszöbén) című könyv *Megjegyzések* című fejezete írja le (lásd F11). Amikor „objektíven” ír le élményeket, akkor elemi (éteri) folyamatokként ábrázolja őket. Ha tapasztalásként írja le ugyanezeket az élményeket, akkor a lélekvilág folyamatairól szól (lásd F12).

Ahogy a pszichoszomatikus mechanizmust az organizmus érzékenysége irányítja (az érzékenységtesten és az én-testen keresztül is), úgy irányítja a szabad életerőket a megismerő érzés: a logicitás vagy evidencia érzése (lásd F13). Az elevenség működési módja mindkét esetben az érzéssel függ össze. Ez teszi lehetővé ugyanazoknak a folyamatoknak a fenti módon leírt kétféle ábrázolásmódját. Az egyik az élet szintjének (az éteriségnek) a történéseit írja le, a másik asztrális történésként ábrázolja ugyanannak az érző megtapasztalását.

Az evangéliumokról szóló előadásciklusokban Steiner ismételtelen szól az Úr gyógyításairól (lásd F14). A Jézus korában élt és a mai ember közötti alapvető alkati különbség, hogy míg korábban az étertest és a fizikai test nem fedték egymást teljesen, hanem az étertest „minden oldalon túlért a fizikai testen”, ma „az étertest minden eddigénél mélyebben szállt le a fizikai testbe”. Ez a viszony szabja meg a lelki-szellemi gyógyítás lehetőségeit, amely az első esetben jelentős, a másodikban erősen korlátozott. Ne hagyjuk figyelmen kívül az 1. függelékben (F1) olvasottakat sem: ezek a kifejezések szimbolikusan, képletesen értendők; a térbeliséghez ugyanúgy semmi közük, mint a korábbiakban többször használt elválasztó „köpeny” kifejezésnek.

A fizikai testen túlnyúló étertest szabad életerőkből áll, amelyek összekötik az embert – fölfelé – szellemi, tudatfölötti részével. A kialakuló asztrális „köpeny” vagy én-test révén ezek a szabad életerők belekényszerülnek a „fizikai testbe”, más szóval a köpenybe vagy én-testbe. Összefonódnak vele, formát öltenek, ezáltal elvész a kapcsolat fölfelé, és így elvész a felülről való gyógyítás lehetősége is. Steiner szerint (lásd F14) „elérkeztünk a határra, amikor az étertest ismét kilép, kiszabadítja magát a fizikai testből, és fokozott önállóságra tesz szert. És ahogy az emberiség halad a jövője felé, úgy lép ki az étertest egyre inkább a fizikai testből... Bizonyos értelemben azonban mégis lehetséges lesz [a lelki-szellemi gyógyítás], mert olyan jövő felé közeledünk, amelyben a szellemiség ismét jelentőségteljes lesz.” Nem lehet nem észrevenni, hogy a pszichoszomatikus jelenségeknek és a lelki-szellemi életnek a testi betegségekre is kiterjedő hatása nagyon gyorsan erősödik.

Összefoglalás

A gyógyítások egy pillanatra eltávolították a köpenyt, vagy másképpen fogalmazva kiszabadították az életerőket, és így kapcsolat keletkezett a felső emberrel. Ennek a folyamatnak a jelei az olyan mondatok, mint „Megbocsáttattak néked a te bűneid” vagy „A te hited megtartott téged”. A hit, a megingathatatlan bizonyosság – nemcsak abban, hogy a gyógyítás meg fog történni, hanem a paradicsomi ősbizonyosság, hogy az ember értelmes, a Logosz által teremtetten és végső soron Isten által irányított világban él. Bizonyos esetekben külön hangsúlyt kap a Logosz Én-ereje: „Én mondom néked” vagy „Én akarom”. Kiszabadulnak az én-test fogságában lévő életerők és érző erők. Így áll elő az a helyzet, amelyben a Megváltó jelenléte által felébresztett igazi Én – a felső asztralitáson és a szabad életerőkön keresztül – felülről és alulról tud hatni a fizikai testre. A történés olyan, mint a formáló erők alakító hatása a testiségre a fogantatás után, illetve a gyerek növekedése során, a születés után.

22. meditáció: A gyógyulás egészségre növekedés.

Függelék

A hivatkozások a dornachi Rudolf Steiner-összkiadásra (*Gesamtausgabe*, GA) vonatkoznak.*

- F1 GA 17, *Die Schwelle der geistigen Welt* (A szellemi világ küszöbén),
Utószó az 1918-as új kiadáshoz:

Vannak, akiknek kifejezetten csalódást okoz, ha a szellemi kutató kénytelen azt mondani, hogy az észleleti világból vett képzetekkel csak szemléltetni akarja a szellemi látásban szerzett tapasztalásait. Akik ugyanis nem arra törekszenek, hogy megismerjék az észleleti világtól különböző érzékfeletti világot, azok tulajdonképpen az észleleti világ valamilyen „hasonmását” próbálják szellemi világnak tekinteni. Ezt az „érzékfeletti” finomabbnak, „éterikusabbnak” képzelik, mint az észleleti világot; csak fel ne merüljön az igény, hogy másféle képzetekre is szükség lenne, mint amilyeneket az észleleti világ kapcsán megszoktunk. Azonban aki tényleg közeledni akar a szellemi világhoz, az nem kerülheti el, hogy új képzeteket alkosson. Aki megelégszik az észleleti világ hígított, ködös képmásával, az sosem fogja meglátni az érzékfeletti világot.

- F2 GA 93a, *Grundelemente der Esoterik* (Az ezoterika alapelemei), 1905. 10. 16.:

Ha az ember fejlődését vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az asztrálest egyik része állandóan arra törekszik, hogy felülkerekedjen a másik, az alacsonyabb természetű részen, és fordítva... Az étertest is két részből áll, amelyek keresik a feloldódást egymásban... Ha az ember meghal ... az étertest először két részre válik. Az egyik a felső fejlődés során alakult ki, és ezt magával viszi az ember. Az étertest többi részét elveszti, mert nem tud uralmat gyakorolni fölötte; kívülről jutott hozzá. Csak akkor tud uralkodni rajta, ha a szellemi iskolázás útjára tért... Az étertest két tagból áll: az emberi természetnek abból a részéből, amely a Holdról származik a Földre, illetve ellenpólusából. Az egyik az állati oldal, a másik a szellemi... a szellemi oldalt lélektestnek (mentálestnek) nevezzük. Köztük helyezkedik el az asztrálest, amely szintén két részből keletkezett... A magasabb rész eredetileg összekapcsolódott a lélektesttel... Az alsó asztrálest egyik jellegzetessége a vágyakozás. A felső rész jellemzője ezzel szemben az odaadás, a szeretet, az ajándékozó erény.

- F3 GA 226, *Menschenwesen, Menschenschicksal und Welt-Entwicklung*
(Emberi lény, emberi sors és a világ fejlődése), 1923. 05. 16.:

Énünkkel és asztrálestünkkel valójában a nappali ébrenlét során sem léptünk ki abból az állapotból, amelyben a földi lét előtt voltunk... Magunkévá kell tennünk azt az ideát, hogy az Én és az asztrálest egyelőre egyáltalán nem vesz részt földi fejlődésünkben. Alapjában véve ott maradnak, ahol akkor vagyunk, amikor elkezdjük felöltetni fizikai és étertestünket. Így aztán Énünk és asztrálestünk az ébrenlét során is földi életünk kezdetének pillanatában van... De az, amit közönségesen az énünknek nevezünk, egyáltalán nem az igazi Én, aki a földi élet kiindulópontján áll. Fizikai testünk ... az igazi Én képét tükrözi vissza az étertest közvetítésével, mindig abból az időpontból, amelyben a fizikai test él. Az igazi Én tükörképét látjuk, amelyet minden pillanatban visszkapunk a fizikai testtől. A tükörkép valami olyasmitől ered, ami valójában egyáltalán nem lépett

* A Rudolf Steiner-idézeteket és Rilke *Iniciálé* című versét Böszörményi László fordította.

be a földi létbe. És ezt a tükörképet nevezzük az énünknek... Az étertest az, ami így kiterjed a jelenből, mintegy perspektivikusan, igazi Énünk és asztrálestünk felé, amelyek egyáltalán nem hatolnak le a fizikai világba.

GA 228, *Initiationswissenschaft und Sternenerkenntnis*
(A beavatás tudománya és csillagismeret), 1923. 09. 02.:

Valódi, igazi Énünket tulajdonképpen nem hozzuk magunkkal a szellemi világból ebbe a fizikai világba. Mindig otthagyjuk a szellemi világban... Ha jelenlegi nappali tudatunkban énné nevezzük magunkat, akkor ez a szó valami olyasmire utal, ami nincs jelen ebben a fizikai világban, aminek csak a képe van itt.

Ehhez lásd még: GA 17 (teljes kötet), GA 66 (1917. 03. 01.) és GA 141 (1913. 01. 07.).

- F4 GA 96, *Ursprungsimpulse der Geisteswissenschaft*
(A szellemtudomány eredeti indíttatásai), 1906. 10. 22.:

Az éter- és az asztrálest között nincs éles határ.

- F5 GA 107, *Geisteswissenschaftliche Menschenkunde*
(Szellemtudományos emberismeret), 1908. 11. 02.:

Az embernél az a helyzet, hogy az étertestnek – a növekedéshez, a növényéhez hasonló, bizonyos korlátok közé szorított fejlődéshez szükséges részén túlmenően – van egy másik része is, amely szabadon lép fel, amelynek nincs eleve meghatározott szerepe, hacsak a nevelés folyamán meg nem tanulunk, lelkünk sajátjává nem teszünk egy s mást, amit aztán ez a szabad rész feldolgoz. Így aztán az ember étertestének valóban van egy olyan része, amelyet a természet maga nem használ.

- F6 Rainer Maria Rilke: *Iniciálé (A képek könyvéből)*

Végtelen vágyakozásból kelnek
véges tettek, mint gyöngye szökőkutak,
korán születnek és remegnek.
De kik különben rejtekeznek,
– boldogságos erőink – jeleznek
e táncoló könnyekben utat.

- F7 GA 303, *Die gesunde Entwicklung des Leiblich-Physischen als Grundlage der freien Entfaltung des Seelisch-Geistigen* (A testi-fizikai lény egészséges fejlődése mint a lelki-szellemi lény szabad kibontakozásának alapja), 1921. 12. 29.:

Az első két és fél évben éppen annak van különös jelentősége, hogy noha idegen akarat nem férhet hozzá, finom, ösztönös képességgel a gyerek mindent észlel, ami a környezetében, különösen a körülötte lévő embereken – mindenekelőtt nevelőiben, akikkel bizonyos lelki kommunikációban él – lejátszódik. Nem mintha a külső tekintet különösen éles lenne, erről szó sincs; nem kifejezetten a nézésről van szó, hanem a lehető legbensőségesebb össz-észlelésről, ami arra irányul, ami a gyerek környezetében történik, és nem feltétlenül azzal a szándékkal, hogy különösképpen hatással legyen a gyerekekre...

Ebből azonban az következik, hogy figyelembe kell vennünk ezt az érzékenységet, amely még teljes mértékben érzéssel áthatott érzékelés.

Lásd még F10-et.

- F8 GA 231, *Der übersinnliche Mensch anthroposophisch erfasst* (Az érzékfölötti ember antropozófiai szemszögből), 1923. 11. 16.:

Amíg itt maradunk a fizikai-érzéki földi életben, addig bizony azt látjuk, hogy ritkán van sikere annak, ami a legjobb erkölcsi impulzusokból ered, viszont annál sikeresebb sok minden, ami nem jó, nem erkölcsös indítatásból fakad. Miért van ez így? Azért, mert éppen ez a fizikai-érzéki világ, amelyet bizonyos értelemben magunkra „öltöttünk”, amellyel felruháztuk a testünket, egyáltalán nem tartalmaz erkölcsi impulzusokat.

- F9 GA 187, *Wie kann die Menschheit den Christus wiederfinden?* (Hogyan találhatja meg az emberiség újra Krisztust?), 1918. 12. 27.:

... amikor megszületünk, valódi Énünk nyugvópontra jut. Az, amit énünkként élünk át, csak az Én tükörképe, csak születés előtti Énünk tükröződése... Valódi Énünkből csak nagyon közvetetten élünk át valamit. Amit az úgynevezett pszichológusok ennek neveznek, az csupán tükörkép.

GA 17, *Die Schwelle der geistigen Welt* (A szellemi világ küszöbén) (40. oldal)

Ha az elemi és az észleleti világ a szellemi világ tükröződése, akkor az emberi étertestet és a fizikai-észleleti testet az emberi asztrális lény tükröződésének kell tekintenünk... Később azt is megmutatjuk, hogy amit a közönséges életben „énnek” nevezünk, az nem a „valódi Én”, hanem a „valódi Én” tükröződése a fizikai-észleleti világban. Így az éteri látás számára az asztráltest éteri tükröződése a „valódi asztráltest” illúziójává válhat.

- F10 GA 156, *Okkultes Lesen und okkultes Hören* (Okkult olvasás és okkult hallás), 1914. 10. 05.:

Itt, az emberi lélekben van valami, ami egyrészt bármilyen más emberré vagy lényé tud változni, másrészt viszont önzősséggé is változhat – ezzel a hangulattal kell a kozmosz felé fordulnunk, ha szellemi hallásra törekszünk.

- F11 GA 17, *Die Schwelle der geistigen Welt* (A szellemi világ küszöbén) (92. oldal)

Amint a *Theosophie* (Teozófia) és a *Geheimwissenschaft* (Titkos tudomány) című könyvek leírják, nem sokkal azután, hogy a halál következtében a fizikai-észleleti test leválik a lélekről, az a test is leválik róla, amelyet ebben az írásban éterinek neveztünk. A lélek ezután egyelőre abban él, amit itt asztráltestnek hívtunk. Az étertest a lélekről való leválás után feloldódik az elemi világban. Beleolvad az elemi világot alkotó lényekbe. Az emberi lélek ebben a folyamatban már nem vesz részt. De a lélek nagyon is átéli az elemi világ folyamatait mint saját *külvilágát*. Az elemi világnak ezt a kívülről való átélését a *Theosophie* és a *Geheimwissenschaft* úgy írja le, mint a lélek vándorlását a lélekvilágban. Amit tehát úgy kell elképzelnünk, hogy ez a lélekvilág ugyanaz, mint amit itt az érzékfeletti tudat szempontjából elemi világnak neveztünk. Lásd még a *Megjegyzések* című fejezetet.

- F12 GA 107, *Geisteswissenschaftliche Menschenkunde* (Szellemtudományos emberismeret), 1909. 02. 15.:
Krisztus az asztrális (általában éteri) szférában

Ez a lény, aki csak időszámításunk kezdetén lépett érintkezésbe Földünkkel, aki három éven át járt egy emberi testben, és azóta kapcsolatban áll az asztrális szférával, vagyis érzékfeletti világunk szellemi szférájával, ez a lény egészen különleges jelentőséggel bír mint isteni megtestesülés, mint avatár... Az egyszerű szász lelki gondozó, aki megírta ezt a költeményt (*Heliand*), közvetlen szellemi látásból jutott bizonyosságra: Krisztus jelen van az asztrális síkon.

- F13 GA 59, *Metamorphosen des Seelenlebens* (A lelki élet átváltozásai), 1909. 10. 28.:

A logikus gondolkodást nem lehet logikus gondolkodás által bebizonyítani, hanem csak az érzés által, és mindent, ami logika, először csak az érzésen, az emberi lélekben lakozó csalhatatlan igazságérzésen keresztül lehet bizonyítani. Ez a klasszikus példa jól mutatja, hogy a logika alapja érzés, hogy a gondolkodás alapja is érzés.

- F14 GA 123, *Das Matthäus-Evangelium* (Máté evangéliuma), 1910. 09. 09.:

Akármennyire kétségesnek is tűnhet ma, mégis egészen Krisztus koráig például gyógyulási folyamatokat lehetett előidézni azáltal, hogy valakit szellemi látóvá tettek. A mai korban, amikor az emberek mélyebbre süllyedtek, a fizikai síkra, ez már nem lehetséges. A lélek akkor azonban még könnyen hozzáférhető volt, így bizonyos eljárások révén tisztánlátóvá lehetett tenni, és beléphetett a szellemi világ életébe. És mivel a szellemi világ gyógyító hatású, és egészen a fizikai világ szintjéig küldi gyógyító erőit, ez lehetőséget adott a gyógyításokra.

1910. 09. 10.:

Akkoriban a lélek és a szellem ereje még sokkal nagyobb volt – mondhatni azonnali hatással volt az emberi testre –, mint később, amikor a test sűrűbbé vált... Ezért akkoriban sokkal inkább lehetséges volt a lélekből kiindulva gyógyítani... A gyógyítók megtisztították, egészséges érzetekkel, impulzusokkal és akaratú erővel hatották át a lelket, képesek voltak a megfelelő szellemi-lelki behatásokra, akár az úgynevezett templomi alvás, akár más, hasonló folyamatok során, ami abban az időben valamilyen módon tisztánlátó állapotba emelte az embert... A kor beszédmódjának megfelelően valaki azt mondhatta volna: Vannak emberek, akik képesek hozzáférni a misztériumokhoz, akik Én-tudatuk egyfajta feláldozásával kapcsolatba tudnak lépni bizonyos szellemi-lelki erővel, amelyek azután kiáramlanak a környezetükre, és így gyógyítanak... Valódi jelentősége azonban annak van, hogy *Máté evangéliumának* szerzője arról tudósít: megjelenik valaki, aki új lényerőt hozott az emberiségbe, aki a saját Énje impulzusából gyógyít, ahonnan korábban nem lehetett gyógyítani.

GA 114, *Das Lukas-Evangelium* (Lukács evangéliuma), 1909. 09. 24.:

Abban a korban [az óindiai kultúrában], amikor az étertest még minden oldalon sokkal inkább túlnyúlt a fizikai testen, és még nem kötődött hozzá olyan szorosan, mint ma, még mindennek, ami az ember lelki erejéhez és tulajdonságaihoz tartozik, sokkal nagyobb

hatalma volt a fizikai test fölött. Azonban minél jobban belesüllyedt az étertest a fizikai testbe, annál gyengébb lett, és annál kevesebb hatalma volt fölötte... Az étertest a mai korban ereszkedett le legmélyebben a fizikai testbe, ma áll a legszorosabb kapcsolatban a fizikai test adottságaival. Ma elérkeztünk a határra, amikor az étertest ismét kilép, kiszabadítja magát a fizikai testből, és fokozott önállóságra tesz szert. És ahogy az emberiség halad a jövője felé, úgy lép ki az étertest egyre inkább a fizikai testből... Az óindiai testnél az étertest még viszonylag szabad, és a lélek olyan erőket képes kifejteni, amelyek hatása elér a fizikai testig. Az étertest felveszi magába a lélek erőit, mert még nem kötődik annyira a fizikai testhez; ennek fejében viszont sokkal inkább uralja a fizikai testet, aminek következtében ebben a korban a lelket érő hatások óriási mértékben hatnak a testre... Ma tehát nem lehet olyan közvetlenül hatni az ember lelkére, hogy az valóban egészen a fizikai szervezetig hatoljon. Bizonyos értelemben azonban mégis lehetséges lesz, mert olyan jövő felé haladunk, amelyben a szellemiség ismét jelentőségteljessé válik.